

XIX.

Rimbrev til Biskop P. Hersleb 1738.

Af efterfølgende Rimbrev er en Afskrift tilstillet Red., tagen af Hr. Pastor V. Bang efter en Afskrift fra forrige Aarhundrede i den ledreborgske Manuskriptsamling (Nr. 419, 4°). Da denne Text imidlertid lider af ret betydelige Mangler, har det været fornøden at korrigere den efter andre Afskrifter, hvoraf en findes i Ny kgl. Saml. 1164, 4°, en anden i Redaktørens Eje. Rimbrevet, hvis Bestemmelse det har været at advare Sjælands da nys udnævnte Biskop, Dr. Peder Hersleb, mod Pietisterne, viser ret den Bitterhed, der i orthodoxe Kredse, raadede mod denne Retnings Førere i Kjøbenhavn, Bluhme, Leth, Hwiid, Pontoppidan o. a. Det hele giver altsaa et Tidsbillede, om end ikke af de i kirkelig Henseende tiltalende. Læseren bør dog ikke fæste alt for megen Tiltro til de for Pietisterne nedsættende Historier, der fortælles, f. Ex. at Præsten Hwiid ved Holmens Kirke skulde have betalt Bluhme 200 Ducater for hans Anbefaling, og andet af den Slags, som sikkert kun er ond Bagtale. — Forfatteren til Rimbrevet kjendes ikke; men hans Vers ere ingenlunde daarlige, og han har aabenbart været en studeret Mand, sikkert Theolog, men en Pietistfjende af første Skuffe, og paa saadanne var der ingen Mangel i hin Tid, saa det ikke bliver nogen let Sag at udpege en enkelt. Versemaalet og Stilen minder for øvrigt ikke saa lidt om de Afskedsdigte til Morten Reenberg, som tidligere ere meddelte i dette Tidsskrift (3. R. III, 800 ff. 4 R. I, 321 f.). I Provst L. Kochs Christian den Sjettes Historie, S. 196, er tidligere meddelt en lille Prøve af Rimbrevet.

De med Bogstaver mærkede Anmærkninger findes allerede i de gamle, mere eller mindre samtidige Afskrifter af Rimbrevet, medens de med Tal mærkede Anm. skyldes Red.

**Introduction til disse Tiders Kirke-Historie,
dediceret**

høyeædle og høyeærværdige Biskop Peder Hersleb,
ved sin Ankomst til Kiøbenhavn.

Sammenskreven i Forfølgelsens Tiid i April Maaned 1738.
Til Trækken approberet af den nye Theologo extraordinario¹⁾.

* * *

Du største Altermand blandt Nordens Kirke-Stierner,
Som føde skal Guds Hiord med Ordets reene Kierner,
Velkommen til vort Land, vi kysse dine Fied,
Nu Du i Dannemark skal fæste Boe og Sted.
Vor Bønne-Virak skal til Himmelen opsendes,
At ved din ivrig Fliid Guds reene Ild kan tændes
Paa Kirkens Arne-Sted, saa ingen Lygtemand
Forvilde skal Guds Hiord fra Livsens Vey og Land²⁾.
See! Himlens viise Raad, o Kirkens Fosterfader!
|: Nu Ilden brænder løs i Huus og alle Gader :|
Har kaldet Dig herved, at Du beklæde skal
En Over-Hyrdes Sted blandt Kirke-Stiernes Tal.
Slaae til med Mosis Kiep, dæmp Svermeriets Luer,
Den Dievle-ynglet Art, lad see, Du underkuer,
Med Mundens Sverd hug Hul paa giftig Qvæker-Byld,
At Du ey bære skal til sidst alleene Skyld.
Hvert Øye seer paa Dig, at Du Monarchens Øye,
Der, som Magnet mod Nord, til Himlen sigter nøye,
Oplyser, at han seer de mange skiulte Skiær,
Den Ræve-Hob, der gaaer Guds Kirke alt for nær^{a)}.

^{a)} I det de ville have afskaffet Skriftestoelen og Kirkens gamle Skikke.

¹⁾ Chr. Langemach Leth var fra Præsteembedet i Sande i Christiania Stift (s. K. S. 3. R. I, 384—5) 1736 bleven kaldet til Trinitatis Kirke i Kbhvn og samtidig udnævnt til Professor theologiæ extraordinarius & catecheseos, sikkert for at forstærke det pietistiske Element ved Universitetet og at danne en Modvægt mod Professor Marcus Wøldike, der ved den akademiske Censur tog haardt paa pietistiske Skrifter. Det var Leth, som approberede Pontoppidans »Forklaring», noget Wøldike neppe havde gjort.

²⁾ For »Vey og Land» har andre Hdskr. Sædeland.

Den Øgle-avlet Slegt forventer bedre Tiider,
 Men see! Guds Kirke-Soel Formærkelse jo lider;
 En Stjerne falder ned, en anden rives af,
 Oprigtig Piété nedjordes i en Graf.
 Retskaffen Iver for Guds Ord og reene Lære
 Et Brændemerke maae af Skam og Skiendsel bære;
 En ivrig Moses blev dog ey forstødt af Gud,
 Fordi han sønderslog to Tavler, Lovens Bud;
 Men see, en Alter-Mand to Spøgelses maae viige¹⁾,
 Fordi han torde dem saa offentlig bekrige;
 Men Klinte skiules skall med Hiertens Kierlighed,
 Og faae i Kirken da, som Hvede, stadig Sted^{b)}.
 Ach fromme Gud! flyt dog ey bort din Lyse-Stage,
 Lad Dig bevæge af de frommes Suk og Klage!
 Paa Kirkens Himmel-Pol lad Solen ey gaae ned,
 Men skaf nu Raad, da man af ingen Redning veed!
 O ædle Luther! som Guds lutret Ord og Lære
 For Lyset bragte frem, dit Støv velsignet være
 I Graven; Daunemark og Sverrig ære dig,
 Du Sandheds Lærer var foruden Tant og Sviig.
 Men dine Eftermænd en større Glands vil give
 Den Bibel-grundet Troe, og den saaledes drive,
 At den meer luttres skal og reformeris saa,
 At Helvede een Siæl skal ikke meere faae^{c)}.
 Bodkampen er det Skiold, hvormed de vil bekrige
 En Diæyle-vrimlend Hær, og svække Satans Riige;
 At tvivle paa, om Gud sin Naade viise vil
 Mod en bekymret Siæl, er deres Lærdom Spil^{d)}.

b) Som sees af Mossins Dom, hvor det heeder, at Catecheternes Lærdom var rigtig, naar den blev udtydet i Kierlighed.

c) Ut Spener stolide.

d) Saaledes var Pontoppidans Ord til en Student, som begierede hans Recommendation til et Kald: man skulde kiøre Loven i Folkes Hierter som et Søm, og lade den sidde der; det skadde ikke, at de bleve bedrøvede og tvivlede; og lade dem saa gaae hen i 3, 4 eller fleere Uger; man kunde tiids nok komme med Evangelio; det var ellers, lige som man havde først malket en Spand Mælk, og vilde siden støde den over Ende med Foden.

¹⁾ Den orthodoxe Sognepræst H. Mossin ved Nicolai Kirke var ved Dom af 31 Marts 1738 bleven afsat paa Grund af sine Angreb paa

Masquered Diævele! som Diævlen selv anfører,
 Mon I af Skriftens Grund slig Lærdoms Tant anhører?
 Mon een fortvivlet Siæl kand ikke Naade faae,
 Før i Fortvivlelse han skal en lang Tiid gaae?
 Zinnober Saften reent forkiølnes i min Aare,
 Jeg Dødning blegnet staaer, som Liiget lagt paa Baare,
 Naar jeg erindrer mig den blodig Perle-Mynt,
 Hvorfor hver Siæl blev kjøbt fra Helveds Piine-Pynt:
 At denne kostbar Mynt skal Siælen saa berøves,
 At et nedslaget Sind end meere skal bedrøves,
 At Naadens Kilde-Spring skal stoppes for en Siæl,
 For hvis Skyld Blodet randt af Jesu Side-Væld.
 En Deel vil holdes for Fuldkommenheds Exempel
 Og selv erklærer sig den levende Guds Tempel;
 En Paulus reigner de ey blant Gienfødtes Tal,
 Da han omgivet er af Dødeligheds Skal. Rom. 7.
 De Kiødets Levninger kand ikke hos sig finde,
 Af Ufuldkommenhed de haver ingen Minde,
 De som fuldkomne Mænd i Naaden staae saa fast,
 At de af Satan ey tør frygte Overlast.
 Men under dette Skin de er i Satans Snare
 Og kaster Skandse op for lønlig Lysters Skare;
 I Smug de velter sig i skidne Lyster, som
 I Mødding-Pyt og Pøl hin Soe med fyldet Vom.
 I Engle-Reenhed de Guds sande Vey vil følge,
 Og under dette Skin de store Laster dølge,
 Nid, Hoffart, Gierighed, Hevngierighed især,
 Udydighed, hvortil Retsindig Afskye bær.
 Den Flue-Konges¹⁾ Art Ureenheds Flik vil sette
 Paa Sacramenterne, at de kand ikke mætte
 En Naade-hungrig Siæl. Jeg ey vil tale om
 Det Hierne-Spye, men det indstille for Guds Dom.

de to pietistisk-sindede Kateketer A. Balslev og H. Rehling. Dette Rimbrev er, som Overskriften viser, forfattet i »Følgelsens Tid i April 1738«, altsaa umiddelbart efter at Dommen over Mossin var faldet, og kort før eller i de samme Dage, da Hersleb kom til Kjøbenhavn.

¹⁾ D. e. Beelzebub.

I Kirkens gamle Ting de vil og Sviine-rode
 Alting omdannes skal og faae den første Mode.
 Den Forskiel, som der er imellem *nunc* og *tunc*,
 Den gives ikke Sted, men skydes udi Siunk.
 En Deel af Ydmyghed seer Næse-gruus mod Jorden,
 At de maae komme til at vogte Kirke-Hiorden;
 Men naar de engang faaer den Aarons Kiortel paa.
 Da kommer Hoffart frem, som før laae skiult i Vraa.
 De, som vil have Rang, Brød, Character¹⁾ og Ære,
 Forstaae det samme Greb; thi Piété skal være
 Den Krog, hvormed de sig tilfisker Rang og Brød;
 Naar de det faaer, da faaer og Piété sin Død.
 Bedrøved Tider! naar vor Religion skal være
 Et Trappetrin, hvorpaa man stiger op til Ære;
 Men brister Trappen kun, og Masquen tages af,
 Man seer de fulne Been i den Kalk-hvittet Graf.
 Jeg svingel-hoved blev, ifald jeg vilde teigne
 Og denne Sværme-Hob enhver for sig opreigne.
 Det gamle Kiætter-Spil i nye Comoedier
 Nu spilles, Lucifer selv Faklen for dem bær.
 Ynkverdigg Dannemark! som maae saaledes smage
 Den Siæle-Gift udstrød af Helveds gamle Drage
 Med de Apostler, han udvælger sig dertil,
 Derved at spille ræt hans gamle Taskenspil.
 O en vanartig Slægt! som venter bedre Tider,
 Da nu Ueenighed i alle Stænder strider.
 O Himmell! see dog ned og skaf et Læge-Blad,
 Der heeler dette Saar, indbyrdes Hierte-Had.
 Du Zions Plante-Bed, foragtet Levi Stamme!
 Du faaer i denne Tiid en tvilsom Spræck og Skramme;
 Brødkurven henges høyt for Dig, om Du vil ey
 Dit Votum legge til og gaae ad samme Vey.
 Men Lækkerbiskener der puttes i din Lomme,
 Naar Du krogrygget gaaer og luder ned som somme,
 Naar Du huuløyet seer, og bleget som en Død:
 Det er jo Kiendetegn, at Du est igienfødet.

¹⁾ D. e. Titel.

Du for Religion skal da en Støtte være,
 Af Extraordinair Theologus at bære
 En Titul Du da faaer¹⁾; enhver da bucker sig
 Og med sin Reverentz vil gratulere Dig.
 Dit Philosophisk Skrog! Vor Herre Dig nok rammer,
 Du som Theologus nu kneyser høyt og brammer;
 Du nu indbilder Dig, at Du har vundet Sag,
 Og kand Studenterne nu giøre Siæle-Nag.
 Ach! var et Vindue kun sat midt paa dit Hierte,
 Man skulde blive vaer din giftig Drage-Stierte,
 Som giemmes i dit Bryst, hvormed du qvæle vil
 Hver ærlig-sindet Siæl, Du ey bær Yndest til.
 Det unge Phoebi Chor²⁾ til Guds frygt Du vil føre³⁾,
 Men heldst, Du Hyklere! din Stammen lader høre
 Der, hvor Du tænker, at Du profitere kand
 Af Natte-gale-Sang og blive til en Mand.
 Du spiller gierne Kort⁴⁾: To Hundrede Rigsdaler
 Engang i Løbet gik; mon Du dog ikke praler
 Med al din Piété? Nu er Du Pietist,
 Nu Libertiner, nu ræt en Singularist⁵⁾.
 Du veed dog ey, hvor snart dit Legems Leer skal bræckes,
 Da uden Ende Dig et Vredes Riis skal rækkes,
 Og Du med Hyklere i Pølen faaer din Løn,
 Vend derfor om til Gud med Tro og Hiertens Bøn.
 Ach Pastor Bluhm! ach at Dig Jorden havde sluget,
 Og i sit mørke Skiød dit sorte Hoved knuget;
 Du Lucifers Portrait med Ansigt og Peruqve
 Livagtig viser frem, ret som i Kaaber tryckt.
 Din Frues Kaage-Bog hjalp Dig til Stand og Ære,
 Med tyske Tunge-Blad Du vidste vel at skiære
 For Salig Friderich og al hans Følgeskab,
 Der de i Holstein var, Du tyske Hykler-Flab!

¹⁾ I Aftenbøn hos Pastor Bluhm.

²⁾ a l'hombre.

³⁾ Hentydning til foran nævnte Chr. Langemach Leth.

⁴⁾ D. e. Studenterne.

⁵⁾ Hvad vi nu kalde Separatist.

Derpaa af fattig Præst Du blev jo Præst til Hove,
 Men siden har Du vidst saa tredskeelig at skove,
 Saa Du med Judas har nu en forgyldet Pung,
 Der af Ducater er saa vægtig, tyk og tung.
 Mon Holmens Sogne-Præst¹⁾ tohundrede Ducater
 Dig ey foræret har, at Du hos Landsens Fader
 Ham skulde male af som en oprigtig Præst,
 Da han for Siælene er dog en giftig Pæst.
 Vor fromme Landsens Gud behager sig at hælde
 Til Dig, Du tredske Ræv; derved Du veed at fælde
 Saa mangel fattig Karl; din Lars og forud veed,
 For hvem til Kald og Brød Du haver Øyemeed.
 Ald den Forvirrelse, vor Danske Kirke liider,
 Vi Dig maa takke for i disse Bærme-Tiider;
 Naar Du Monarchen skal tilbringe Engle-Bud,
 Da hører Himmlen nok, hvad Du basuner ud²⁾.
 Vi Philistæer er, vi ere uomskaarne;
 Men Qvæker- Packet er Guds Børn og Himmel-baarne;
 Du sønne Siæle dem tør titulere til,
 Alt, at Du øve kand dit Dievels Tasken-Spil.
 Nu, Himlen aabner nok eengang Monarchens Øye,
 Da faaer Du vist nok Skam paa din masqueret Trøye,
 Og skal med Qvæker-Hob af Landet jages ud,
 For Du saa krænket har vor Nordens Kirke-Brud.

See nu, Herr Biskop! et sandfærdig Schema teignet,
 Jeg dog ey alting har paa dette Blad opreignet;
 Men hvad jeg skrevet har, er ganske vist og sandt,
 Saa jeg ey farer med chimærisk Løgn og Tant.
 Blandt Klipper er Du født, et Klippe Navn Du bærer,
 Vor Klippe-grundet Tro, lad se, Du nu og ærer,

2) Da han i Jule hellige Dage i een af sine Prædikener i Anledning af Degnens Blodskam sagde: Nun jauchzen die Philister! Og kaldede han de Singularister, som opholder sig i en Gaard paa Fridrichsberg: den liden Hob i Corintho.

1) Matthias Hwliid blev 1735 Sognepræst ved Holmens Kirke, senere Medlem af Gen. Kirkeinspektionskollegiet ved dets Oprettelse (s. foran S. 491 ff.).

Og staaer som Klippen fast, at Helveds Porte ey
Formaaer at faae Guds Hiord forført fra Livsens Vey.
Du redlig Kirkens Mand! Kom frem og staae i Gabet,
Lav nu Byg-Kagen til, og kast i Drage-Flabet¹⁾
Og Mopse-mundet Beel, at Qvæker-Klinten kand
Oprives, give Gud! fra Kirkens Sæde-Land.
Betænk, Du store Mand! Du er sat i det Høye,
For paa Guds Kirkes Gavn at have vagtsom Øye,
At Du ey slumrer paa den Vagt, som Du er sat,
Og vi berøves da Guds og Monarchens Skat.

¹⁾ Herved hentydes til den bekjendte Historie om Dragen i Babylon, der findes i Tillægget til Daniel blandt de apokryfske Bøger i Bibelen.